

Peter Van Damme

KU Leuven

Contact: Peter.vandamme@kuleuven.be

Poëzie in de klas – drie tips om de poëziewereld te openen¹

Inleiding

“Weer gaat de wereld als een meisjeskamer open” (Paul Rodenko, ‘Februarizon’).

“Poëzie moet verleiden en niet bevelen”, liet Luuk Gruwez optekenen in een themanummer rond ‘poëzie en onderwijs’ van de *Poëziekrant*. In deze sessie bespreken we een aantal concrete manieren om leerlingen gemotiveerder, bewuster en geconcentreerder aan het poëzielezen te krijgen.

2. Tip 1 – Rap met een app

Op de smartphone van de leerlingen is ongetwijfeld nog plaats voor een extra app. *Smule* is een eenvoudige applicatie waarmee je heel snel van een tekst die je zelf inspreekt een rapversie met muziek kan maken.

Wat heb je nodig?

Een smartphone met de app geïnstalleerd en (een fragment uit) een gedicht.

Hoe ga je te werk?

1. De leerkracht maakt een selectie van klankrijke, ritmische gedichten. Kies bijvoorbeeld uit het werk van Paul van Ostaijen, Guido Gezelle, Willem Kloos, Herman Gorter en anderen, en vestig de aandacht van de leerlingen op de publicatiedatum van de gedichten. Je hoopt op de volgende reactie: “*Dit zijn oude gedichten, mevrouw/meneer!*”
2. De leerlingen kiezen in *Smule* een nummer waarvan ze de muziek willen gebruiken. Daarna lezen ze het gedicht voor aan hun smartphone.
3. *Smule* mixt de ingelezen tekst en de muziek tot een rapnummer.

Het resultaat zal de leerlingen verbazen. Waarschijnlijk willen ze hun tekst nog eens – beter deze keer – inlezen. Op een heel eenvoudige manier krijgen ze onmiddellijk inzicht in de kwaliteiten van de gedichten: in rapversie klinken deze gedichten verrassend origineel en fris. De gedichten zijn op deze manier tot leven gewekt.

Wat hebben de leerlingen op dit moment al gedaan en geleerd?

De leerlingen hebben kennisgemaakt met een aantal gedichten, ze hebben gedichten voorgelezen en beluisterd en ze hebben vlug iets gemaakt – de rapversie – dat mooi afgewerkt is en ook kan gedeeld worden. Het is vervolgens aan de leerkracht om te beslissen hoe de les verder gaat: de leerlingen zijn nu klaar om gemotiveerder en met meer kennis en inzicht iets te leren over bijvoorbeeld ritmische poëzie. Afsluitend kunnen de leerlingen een nieuwe opname maken, waarbij ze meer stilstaan bij bepaalde aspecten uit een gedicht, linken leggen tussen de muziek en het gedicht, zelf op zoek gaan naar passende gedichten, hun keuze beargumenteren en hierover met elkaar en met de leerkracht in gesprek gaan.

3. Tip 2 – Gooi de woorden door elkaar. Over haalbaar en inzichtverhogend creatief schrijven

Leerkrachten lezen en bespreken in de klas graag eens een (te) moeilijk gedicht, en dat mag. ‘Ik schrijf je neer’ van Hugo Claus is zo’n gedicht. Wanneer je de toegang tot het gedicht wil verbreden om de lectuur en de bespreking ervan duurzamer te maken, zou je kunnen kiezen voor de volgende instap: de leerlingen krijgen een creatieve schrijfo opdracht die past binnen een duidelijk afgelijnde situatie. De situatie is de volgende:

Jouw geliefde wil weten wat zij voor jou betekent. Je moet haar op een poëtische manier vertellen wie zij voor jou is en wat zij voor jou betekent. Ze geeft je een kans dit goed te doen, want ze geeft je de woorden cadeau. Je moet ze enkel nog in de juiste volgorde plaatsen.

De leerkracht projecteert de woorden die uit het begin van het gedicht komen.

De leerlingen werken een bepaalde tijd in stilte – poëzie verdient soms stilte – aan hun gedicht. Hierna lezen enkele leerlingen hun versie voor en verklaren ze wat ze willen zeggen aan hun geliefde. Andere leerlingen reageren.

Vervolgens deelt de leerkracht het gedicht van Claus. Het gedicht wordt opnieuw voorgelezen en er volgt een (klassieke) bespreking.

Op welke manier verhoogt deze manier van werken het inzicht, de waardering en het begrip van het gedicht?

Tijdens het creatief schrijven denken de leerlingen na over de betekenis en ervaren ze dat het best moeilijk is om een gedicht te schrijven. Dankzij de verschillende versies die ze van het gedicht horen en de uitleg erbij verhoogt opnieuw het begrip en de interesse. Door de situatie die de leerkracht voor de opdracht schetste, hebben de leerlingen al inzicht in de spreek situatie van het gedicht: een verliefde (man) schrijft/sprekt over zijn geliefde (vrouw). Nadenken over de spreek situatie is vaak een manier om toegang tot een gedicht te krijgen: wie richt zich tot wie en waarover heeft de spreker/schrijver het...? Wanneer de leerlingen het echte gedicht krijgen, vergelijken ze automatisch hun versie met die van de dichter. Vergelijken stimuleert het denken en het is een activerende manier om met gedichten – en met andere teksten – om te gaan.

4. Tip 3 – Een poëzieproject: op zoek naar poëziekenners

Op een zonnige vrijdagmiddag in februari projecteer ik, als afsluiter van een poëzieles, het prachtige gedicht 'februarizon' van Paul Rodenko. Het gedicht staat op een site tussen karamelverzen van onbekende Nederlanders. Ik klik op een aantal van deze gedichten en vertel mijn leerlingen dat deze gedichten weinig voorstellen in vergelijking met het grote 'februarizon'. Op dat moment vraagt een leerling het woord: hij ziet geen verschil in kwaliteit tussen de gedichten. Een andere leerling uit de klas bèta-wetenschappers stelt voor om een experiment te starten en gewoon te onderzoeken of we het verschil in kwaliteit kunnen aantonen. Ik ben onmiddellijk enthousiast en wanneer ik die namiddag naar huis fiets, bedenk ik de eerste versie van een poëzieproject. In wat volgt, vind je de uitgewerkte versie.

Op zoek naar poëziekenners!

Vooraleer je verder leest, bekijk je best eerst het stappenplan in de kadertekst. De handleiding voor de leerlingen is uitgeschreven in de vorm van een stappenplan bij een

experiment – de leerlingen kennen een dergelijk stappenplan uit bijvoorbeeld de lessen ‘Toegepaste Fysica’. Om het project te laten slagen, is het noodzakelijk dat iedereen strikt de richtlijnen volgt. Leerkrachten die het project willen uitproberen, moeten hier nauwkeurig op toezien en dit heel duidelijk met de klas bespreken.

De leerlingen zijn van bij de start mee verantwoordelijk voor de geslaagde zoektocht naar de poëziekenners. Ze verzamelen vier gedichten: twee van een canondichter en twee van een ‘amateur’ (= meestal webgedicht). De gedichten komen per vier op tafels in het klaslokaal.

‘Lees maar er staat niet wat er staat’

Welke twee gedichten zijn geschreven door de echte dichter? Deze basisvraag moeten de leerlingen – gewapend met een kijkwijzer – telkens beantwoorden. Het antwoord is eenduidig en dat bevalt de wetenschappers wel. Bovendien hebben we aan het einde van de les(sen) een duidelijke winnaar. Dit competitieve aspect bevalt hen evenzeer, en verhoogt de concentratie en de betrokkenheid. In een klas van 21 leerlingen leest elke leerling dankzij dit project al minstens 40 ‘goede’ gedichten. Kwantitatief kan dit tellen. Bovendien dwingt de basisvraag de leerlingen ook tot kwalitatief lezen. Wanneer je de gedichten van ‘Igor’ en ‘Paul Rodenko’ voor je krijgt, moet je lezen en herlezen om tot een oordeel te komen. Leerlingen gaan ook spontaan gedichten luidop lezen, maken hypothesen over wat kenmerken van goede gedichten zijn en gaan met elkaar in gesprek over de teksten. Op twee lesuren verfijnen ze hun leesmethode aanzienlijk: het eenvoudig contrasteren van teksten doet een beroep op de denkvaardigheden van de leerlingen en verhoogt hun inzicht in de teksten. De basisvraag is eenduidig, de argumentatie gaat vaak verder.

Afrondend

Ik hoop dat ik met deze schets enkele leerkrachten heb overtuigd om zelf een soortgelijk en aangepast project te starten met hun leerlingen. Deze werkwijze werkte uitzonderlijk goed bij leerlingen uit de derde graad ‘Industriële Wetenschappen’. De klas haalde 70% van de ‘echte’ gedichten uit het aanbod; deze score is uiteraard minder belangrijk maar zegt toch iets, want poëzie lezen en bespreken is niet altijd vanzelfsprekend voor hen. De leerlingen zijn nieuwsgierig, gemotiveerd en plichtsbewust; kwaliteiten die ongetwijfeld helpen om het project zo succesvol te maken.

Succesfactoren

- Doe zelf ook mee als leerkracht. Ga de uitdaging aan en kies aan elke tafel het ‘echte’ gedicht. Maak je een fout? Geen probleem! Leg uit op basis waarvan je een keuze maakte.
- Om het project vlot te laten verlopen, heb je bij voorkeur twee lesuren na elkaar. Vraag eventueel een uur aan een collega die meteen mee de uitdaging aangaat.
- Om snel de winnaar te vinden, is het handig om te werken met een Excel-document. Laat een leerling dit document opstellen. In elke klas zit iemand die dit kan!

- Geniet van de dynamiek die een dergelijk project kan geven: je ziet leerlingen van wie je niet verwachtte dat ze gemotiveerd en geconcentreerd zouden lezen.

Op zoek naar poëziekenners. Stappenplan

Vorbereiden

1. Je krijgt van de leerkracht de naam van een dichter.
2. Je brengt een dichtbundel van deze dichter mee naar de klas tegen [*datum*].
3. Je leest een tijdje in deze bundel en je kiest vijf gedichten waarmee je verder aan de slag wil.
4. Je typt deze vijf gedichten over (lettertype Verdana, lettergrootte 12). Zorg dat je de oorspronkelijke lay-out zo goed mogelijk bewaart! Vermeld bij elk gedicht de naam van de dichter. Van twee gedichten (zie ook 7) maak je ook een versie *zonder* de naam van de dichter.
5. Je bereidt een korte bespreking van de vijf gedichten voor. De kijkwijzer in bijlage kan je helpen om de bespreking te structureren. Je zal deze bespreking mondeling moeten houden. Uiteraard mag je een voorbereiding gebruiken.
6. (Je leert je lievelingsgedicht van buiten; je zal het expressief moeten voordragen) (= optie).
7. Je zoekt twee gedichten van 'amateurs' op het internet. Je typt deze twee gedichten over (lettertype Verdana, lettergrootte 12). Zorg ervoor dat je de oorspronkelijke lay-out (= gebruik van spaties, nieuwe regels...) zo goed mogelijk bewaart! Maak hiervan twee versies: een versie met vermelding van vindplaats (url) en auteur en een versie *zonder* deze gegevens.
8. Je hebt nu vier gedichten. Print deze gedichten (een blad per gedicht) en nummer ze willekeurig van 1 tot 4.

Uitvoeren

1. Iedere leerling legt 'zijn' vier gedichten op een tafel in de klas. Vanaf nu gaat iedereen individueel aan de slag. Je mag zeker overleggen over de gedichten met medeleerlingen die je tegenkomt aan een tafel.
2. Je leest op elke tafel aandachtig de verschillende gedichten. Je bepaalt welke gedichten door 'amateurs' zijn geschreven en welke door echte dichters. Gebruik hiervoor de kijkwijzer! Ga gerust in gesprek met medeleerlingen en/of de leerkracht.
3. Alle resultaten worden in een rekenblad geplaatst.
4. Als iedereen zijn keuzes heeft gemaakt, overlopen we samen de verschillende tafels.

- 5 Bij elke tafel moet een leerling zijn keuze verantwoorden met argumenten, waarna de eigenaar van de tafel de juiste oplossing bekendmaakt en het rekenblad verder aanvult.
6. Wanneer we alle tafels besproken hebben, maken we de ‘poëziekenner’ bekend.
7. (Iedere leerling draagt het gedicht dat hij heeft voorbereid expressief voor) (= optie).

Noot

- ¹ Dit artikel is een samenvatting van een aantal artikels die verschenen in *Tijdschrift Fons*. Zie: <https://tijdschriftfons.be>.